

ŻYCIE GOSPODARCZE

Dwutygodnik poświęcony sprawom gospodarczym Polski Zachodniej
Organ Związku Fabrykantów T. z. w Poznaniu.

Redakcja i Administracja:
Rzeczpospolita 1, II — telefon 25-95.

Redaktor przyjmuje w dni powszednie
od godz. 11—1; Administracja od 9—3.

Poznań, dnia 15 października 1927

Prenumerata wynosi: w kraju z prze-
syłką rocznie 20 zł, półrocznie 10 zł,
kwartalnie 5 zł, zagranicą z przesyłką
rocznie 24 zł, półrocznie 12 zł, kwar-
talnie 6 zł. Numer pojedynczy 1 zł.

NR. 20

Wydawca: Związek Fabrykantów T. z. w Poznaniu

ROK 6

Rabaty najwyższe   Ceny koncernowe   Kredyty dogodne

WĘGIEL - KOKS HUTNICZY - BRYKIETY

tylko z kopalń głębokich krajowych i zagranicznych

Zachodnio-Polski Syndykat Węglowy T. z o. p.

Telefon 23-77, 37-77

Poznań, Plac Wolności 10.

Adres telegr.: „Zapoli”

Własny gmach handlowy

Własne składnice kolejowe Poznań, ul. Przemysłowa II. brama.

Związkowa Centrala Maszyn

Tow. Akc.

Ul. Ratajczaka 16

POZNAŃ

Tel. 2280 i 2289

Maszyny i narzędzia rolnicze

wszelkiego rodzaju

oraz części zapasowe

Generalne reprezentacje:

H. Cegielski Tow. Akc.: garnitury parowe do młócenia

Massey - Harris: maszyny żniwne, motory naftowe

Aktiebolaget Baltic: centryfugi do mleka

Prosimy zażądać oferty!

Prosimy zażądać oferty!

O rozwój przemysłu.

Nie czekając, aż międzynarodowe wysiłki stworzenia warunków podniesienia dobrobytu Europy, — w rodzaju niedawnej Międzynarodowej Konferencji Ekonomicznej, — wydadzą owoce, podejmują poszczególne kraje Zachodniej Europy na własną rękę szeroko zakreśloną akcję, zmierzającą do przewyciężenia trudności gospodarczych w obrębie własnego terytorjum.

Hasła takie, jak racjonalizacja produkcji, ubezpieczenie kredytów eksportowych, finansowanie konsumpcji itd. dochodzą nas głównie z Niemiec, gdzie obecnie wre najbardziej wyężona praca nad stworzeniem trwałych podstaw rozwoju ekonomicznego.

U nas kwestje te napotykają na dość niewielkie zrozumienie, gdyż koła, które powinny okazywać najwyższe zainteresowanie tymi nowymi prądami, przeważnie nie zdają sobie sprawy z korzyści, jakie urzeczywistnienie tych programowych haseł może przynieść w praktyce.

Jednym z najbardziej charakterystycznych rysów rozwoju gospodarczego w Niemczech, a także w państwach anglosaskich, jest koncentracja. Korzyści jej są poważne i rozliczne. — Przedewszystkiem koncentracja pozwala na znaczne oszczędności w zużyciu surowców, a następnie umożliwia osiągnięcie niższych cen i dogodniejszych warunków przy zakupie tychże. — Jeśli chodzi o nasze stosunki, to nie ulega wątpliwości, że utworzenie naprzykład przez przemysł włókienniczy wspólnego biura zakupów umożliwiłoby znacznie korzystniejsze nabywanie surowca, t. j. bawełny i wełny, niż to jest możliwem obecnie, gdy każde przedsiębiorstwo z osobna zakupuje te surowce za granicą. — To samo odnosi się do innych gałęzi przemysłu, sprowadzających większe ilości surowców z zagranicy, jak naprzykład przemysł hutniczy oraz przemysł garbarski.

Koncentracja przedsiębiorstw przemysłowych pozwala również na bardziej ekonomiczne wykorzystanie opału przez wyzyskanie w wyższym stopniu jego siły kalorycznej. — Przetwarzanie siły wodnej na energję elektryczną, budowanie niewielu potężnych central elektrycznych w miejscach najlepiej na to się nadających ze względu na źródła energii, połączenie tych central, celem umożliwienia ich współpracy, — oto dalsze przykłady ogromnego zaoszczędzenia energii popędowej, umożliwionego dzięki koncentracji. — Potężne trusty, powstałe przez złączenie przedsiębiorstw tego samego rodzaju, pozwalają porwać się na tak potężne imprezy, jak budowa gazociągów, prowadzących gaz świetlny z koksowni Ruhry do Hamburga, Monachjum, a nawet Berlina. — Korzyści koncentracji przedsiębiorstw, wytwarzających energję, są tak widoczne, że nawet w Anglii, gdzie inicjatywa prywatna ma wszakże dominującą rolę, uznano za potrzebne przeprowadzić tę koncentrację, wbrew woli prywatnych przedsiębiorców i w tym celu wydano ustawę, redukującą ilość central elektrycznych z 584 do 60. — W ruchu utrzymane będą tylko centrale, położone w najbliższem sąsiedztwie pokładów węglowych, a specjalny komitet dbać będzie o to, aby cena energii elektrycznej była jak najniższa.

Koncentracja umożliwia oczywiście także zmniejszenie kosztów reklamy i wogóle kosztów handlowych. — Ułatwia ona też postęp techniczny przemysłu, pozwalając łożyć znaczne kwoty na utrzymywanie laboratorjów i na badania naukowe. Wiadomem jest naprzykład, że ogromnie doniosły wynalazek Dr. Bergiosa przetwarzania węgla na naftę przyszedł do skutku tylko dzięki temu, że potężny koncern barwnikowy niemiecki wyłożył na żmudne i długoletnie badanie wynalazcy 10 milionów marek. — U nas, niestety, nie tylko nie możemy marzyć o czemś podobnem, ale nawet w poważnych i wielkich przedsiębiorstwach dobrze urządzone laboratorjum należy do rzadkich wyjątków.

O drugim, rozbrzmiewającym obecnie w Niemczech doniosłym hasle finansowania zbytu (t. zw. Konsumfinanzierung) nie będziemy tu mówić, gdyż sprawa ta nie została jeszcze tam rozstrzygnięta i nadal jeszcze toczy się dyskusja, czy akcja ta jest z gospodarczego, ogólnego punktu widzenia dodatnią, czy ujemną. — W każdym razie należy stwierdzić, że banki niemieckie w poczuciu swej roli gospodarczej nie ograniczają się do dawnych tradycyjnych operacyj bankowych, lecz poczuwają się do obowiązku ułatwiania przemysłowi i handlowi zbytu, czy to na rynku wewnętrznym, właśnie przez finansowanie zbytu, czy też przez finansowanie i organizację eksportu. — W powojennej Europie, gdy państwa bronią wewnętrznego rynku zbytu murem wysokich stawek celnych, walka o eksport stała się bardzo trudną, ale jest ona konieczną, gdyż redukcja eksportu odbija się nietylko na bilansie płatniczym, ale bezpośrednio także na stanie produkcji. Banki niemieckie, rozumiejąc konieczność popierania eksportu, przyjmują w finansowaniu jego wybitny udział. Bardzo korzystny wpływ na rozwój eksportu wywiera również nowa instytucja, przyjęta już w wielu krajach zachodniej Europy, a mianowicie ubezpieczenie kredytów eksportowych.

Porównanie wartkiego tempa i bujnej inicjatywy w szukaniu nowych dróg rozwoju gospodarczego na Zachodzie z inercją i powolnością naszą na tem polu, budzić musi smutne refleksje. Przyjętym w Polsce zwyczajem, wini się u nas o wszystko Rząd, uciekając się z każdą sprawą pod jego skrzydła opiekuńcze. — Tymczasem normalnie zadaniem Rządu powinno być tylko stwarzanie ogólnych warunków, w których inicjatywa samego społeczeństwa, względnie organizacji gospodarczych mogłaby doprowadzić do śmiałych czynów, popychających naprzód rozwój produkcji krajowych. Ostatnio mówi się u nas tylko o podniesieniu produkcji rolnej, tak jak gdyby nieodwołalnym losem przemysłu było zakrzepnąć w obecnych, często przestarzałych formach. — Trzeba więc, by sam przemysł zrozumiał konieczność ewolucji w kierunkach, wskazanych wzorami zachodnio-europejskimi i aby budował on raczej na własnych siłach, niż na stawkach celnych.

Pomyślna konjunktura dla przemysłu polskiego w Turcji.

Niedawno temu odbyła się wystawa turecka w Smyrnie, na której jednakże były reprezentowane także niektóre firmy zagraniczne. Największą uwagę zwracały dwie sale, w których przeszło 20 fabryk łódzkich wystawiło swoje eksponaty. Targi Smyrneńskie wykazały, iż nasz przemysł włókienniczy coraz bardziej zdobywa rynek turecki, a to także z powodu, iż najgroźniejszy konkurent naszej ekspansji w tym kierunku, mianowicie Włochy, z powodu wzrostu wartości liry, już nie jest w stanie obecnie konkurować z Polską. Gdy za czasów strajku angielskiego polski węgiel zdobywał rynki skandynawskie, bałtyckie a nawet rynki Morza Śródziemnego, przepowiedano ogólnie, iż z chwilą zakończenia strajku rynki te ponownie utracimy. Tak się jednakże nie stało i eksport węgla utrzymuje się dotychczas w zwiększonych ramach osiągniętych podczas pierwszej połowy strajku. Wskazuje to kierunek, w którym kroczyć winien rozwój naszego eksportu obecnie. Chwilowa konjunktura, stworzona przez wyższą lirę, powinna być w całej rozciągłości wykorzystana. Widzimy, iż czyni to przemysł łódzki i to samo powinien uczynić cały przemysł polski, eksportujący na Południe, a konkurujący z przemysłem włoskim. Takimi są wszelkie wyroby metalowe, ceramika, szkło, wyroby jutowe, cement i chemicjalja. Podobna przejściowa konjunktura może enieraz niepomierne wzmóc eksport polski do danego kraju i raz zawiadnąwszy rynkiem tureckim, stać się epodwalną ożywionych stosunków handlowych. Wszelkich informacji itd. odbiorców udziela Związek Fabrykantów.

Okólnik Związku Fabrykantów.

Sprawa waloryzacji cel. Ministerstwo Przemysłu i Handlu w sprawie waloryzacji cel opracowuje obecnie wyniki pisemnej ankiety, rozpisanej z końcem lipca do organizacji gospodarczych, a elaborat swój w tej sprawie wraz z wnioskami konkretnymi co do poszczególnych pozycji ma przedłożyć Ministrowi Kwiatkowskiemu w ciągu najbliższych tygodni. Wedle oświadczenia ze stron kompetentnych sprawa ta stanie się aktualną **dopiero w grudniu r. b.** Ministerstwo Przemysłu i Handlu ma zamiar wystąpić wówczas w tej sprawie na Komitet Ekonomiczny, względnie na Radę Ministrów. Ministerstwo bada nie tylko uzasadnienia gospodarcze waloryzacji cel co do poszczególnych pozycji objętych propozycjami organizacji gospodarczych, lecz także i to, czy i o ile waloryzacja danych pozycji da się pogodzić z otrzymanymi traktatami handlowymi.

W sprawie tej będziemy konferowali z Ministrem Kwiatkowskim dopiero wtedy, gdy elaborat Ministerstwa będzie gotowy, a także po wyjaśnieniu niektórych innych momentów z zakresu polityki handlowej, gdyż chcemy to połączyć z całą sprawą rewizji polskiej polityki handlowej, w którymto celu zamierzamy starać się u Ministra o zwołanie specjalnej konferencji poufnej z reprezentantami kół gospodarczych.

W sprawie traktatów handlowych. W zakresie polityki handlowej, a szczególnie w zakresie traktatowym wyłoniła się zupełnie nowa sytuacja, a to w związku z zawarciem traktatu francusko-niemieckiego, niemniej jak w związku z rokowaniami Stanów Zjednoczonych z Francją, w których to obu wypadkach można stwierdzić przyjęcie się **największego uprzywilejowania**. Tu wymienić należy także przygotowującą się podwyżkę cel w Austrii, która to podwyżka zwraca się przede wszystkim **przeciw importowi z Polski**. W związku z tem konieczne jest wypracowanie — tym razem gruntowne — nowego planu rewizji polityki handlowej, który w niedługim czasie przedłożymy P. T. Członkom w celu zebrania uwag. Na zasadzie takiego, gruntownie przeprowadzonego i między organizacjami uzgodnionego planu, będzie można dopiero konferować z Ministrem Przemysłu i Handlu na temat uzgodnienia polityki traktatowej Rządu z poglądami kół gospodarczych.

Sprawa traktatu handlowego polsko-niemieckiego. Co do rokowań z Niemcami sytuacja nie uległa żadnej istotnej zmianie. Ze względu tak na politykę ogólną, jak i na politykę gospodarczą, jaka obecnie w Niemczech panuje, zapatrujemy się na możliwość zawarcia odpowiedniej umowy z Niemcami nadal pesymistycznie. Według wiadomości oficjalnych rokowania mają być nanowo podjęte z początkiem przyszłego miesiąca — ale i to nie jest pewne.

Sprawa traktatu handlowego z Czechosłowacją. Wobec trudności dojścia do porozumienia z Niemcami panuje obawa co do stanowiska Czechosłowacji, przez którą prowadzi obecnie jedyna dostępna nam łądowa droga (handlowo-polityczna) na zachód. Czechosłowacja, wiedząc o tem, wyzszykuje tę sytuację, łamiąc konwencję (n. p. w sprawie sprzedaży polskiego węgla). Półoficjalnie wprowadzie pp. Girsę (poseł czechosłowacki w Warszawie) i Friedmana (szef departamentu handlowo-politycznego w Pradze) nieraz już grozili wypowiedzeniem konwencji z Polską, jednakowoż pp. Benes i Svehla oświadczają prywatnie, że bynajmniej nie myślą wywoływać konfliktu gospodarczo-politycznego z Polską.

Byłoby dla nas bardzo pożądane, gdybyśmy od czasu do czasu otrzymywali od Panów Ich poglądy na różne kwestje z zakresu polityki handlowej dla ułatwienia nam obrony interesów przemysłu.

W sprawie sprowadzania i pobytu zagranicznych sił pracowniczych. Upraszamy o poinformowanie nas, jakie ujemne doświadczenia poczynili Członkowie odnośnie do stosowania przepisów o sprowadzaniu

i pobycie zagranicznych sił pracowniczych: (inżynierów, monterów, majstrów, przodowników i t. p.).

Pożyczki z Funduszu przeznaczonych na zwalczanie bezrobocia. Prosimy tych Członków, którzy korzystali z pożyczek z funduszy, przeznaczonych na zwalczanie bezrobocia, w myśl znanego regulatywu z kwietnia r. b. o podanie nam ewtl. swoich uwag odnośnie do tych pożyczek. Jak wiadomo regulatyw wspomniany jest ostro krytykowany dlatego, że kwoty, które się w ten sposób uzyskuje, są niestosunkowo małe, a powtórze dlatego, że w zamian za te pożyczki musi się przyjmować bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach Pośrednictwa Pracy. Chodzi nam o rewizję obecnie istniejącego regulatywu.

Sprawa liberalizacji przepisów paszportowych. — Ministerstwo Skarbu sprzeciwia się dalej wprowadzeniu w życie liberalniejszego stosowania przepisów paszportowych, powołując się na pasywność bilansu handlowego i na to, że pożyczka amerykańska jeszcze dotąd nie doszła do skutku.

Wzrost przemysłnictwa. Z różnych stron dochodzą nas skargi na silny wzrost przemysłnictwa, w szczególności artykułów niemieckiego pochodzenia przez Gdańsk. Prosimy P. T. Członków, o ile mają w tym kierunku pewne konkretne dane, o podanie nam ich do wiadomości wraz z podaniem środków, w jakich walkę z przemysłnictwem można by zaostrzyć. Informowano nas także, że niemieckie fabryki skór wyrabiają obecnie skóry bez swej marki fabrycznej dla ułatwienia sobie nielegalnego importu do Polski. Zamierzamy w tej sprawie wystąpić z wnioskiem do Ministerstwa Skarbu.

Informacje o firmach amerykańskich. Zdarzają się częste wypadki, w których polskie firmy darzą zbyt niemałym zaufaniem mało znane firmy amerykańskie, w rezultacie czego wynikają straty dla kontrahenta polskiego. Ministerstwo zawiadamia wobec tego, że przed zawarciem kontraktu lub transakcji z firmami amerykańskimi należy zawsze w interesie firm zwracać się o informacje i wskazówki do powołanych do tego placówek konsularnych Rzpp. w St. Zjedn. oraz do Amerykańsko-Polskiej Izby Handlowej w Nowym Yorku. Adres Izby: American-Polish Chamber of Commerce and Industrie in U. S. New York, 953 Third Avenue.

Opłaty stemplowe od rachunków. Do uiszczenia opłaty stemplowej od rachunku, sporządzonego w Polsce jest obowiązany wystawca rachunku. Jednakowoż w myśl wyjaśnień Ministerstwa Skarbu wystawca rachunku może dopisać w rachunku również wysokość uiszczony opłaty, od której jednak należności stemplowej opłacać nie potrzeba. Przykład: Rachunek wymienia kwotę 7 000 zł jako należność za sprzedane towary, a nadto kwotę dopisaną 14 zł jako opłatę stemplową. W takim wypadku wystawca ma uiszczyć opłatę stemplową 14 zł (t. j. 0,2% od 7 000 zł), a nie 14,10 zł (jakby wypadło według sumy 7 014 zł).

Prawo użytkowania wód płynących. Przypominamy, że w myśl art. 253 ustawy wodnej (Dz. U. Nr. 102/2 2, poz. 936) prawo użytkowania wód płynących wygasa z dniem 26 listopada 1927 r. Wobec tego w myśl rozporządzenia z dnia 7 maja 1924 r. w przedmiocie prowadzenia ksiąg wodnych wszyscy użytkownicy wody płynące winni do dnia 26 listopada 1927 r. wnieść podania o przedłużeniu uprawnień wodnych. Podania powyższe należy składać do władz I instancji na razie bez załączników aż do czasu zażądania tychże przez odnośną władzę. Zakłady wodne mniejszego znaczenia (drobne) mogą składać tego rodzaju zeznania ustnie w drodze protokolanej. Podania należy ostemplować znaczkiem 3-złotowym.

O przedstawicielstwo. Związek jest w posiadaniu zgłoszenia kupca z Małopolski z dobrymi referencjami, który pragnie otrzymać zastępstwo firm przemysłowych na Małopolskę (Kraków) ewentualnie Śląsk. Wiadomości w Związku.

Przepisy w sprawie gatunkowania pomiaru i oznaczania wartości drewna i innych płodów leśnych, oraz obliczania cen najmu i robót wymiarowych (akordowych) przy wyróbce z drewna w lasach państwowych, ogłoszone w Monitorze Polskim z dnia 26 września r. b. Nr. 220/27, poz. 562 wchodzą w życie z dniem 1 października 1927 r. i z tą chwilą tracą moc dotychczasowe obowiązujące w tej sprawie przepisy.

Świadectwa pochodzenia na towary eksportowane do Turcji. Ministerstwo Przemysłu i Handlu komunikuje, że rząd turecki specjalną notą okreśną podał do wiadomości wszystkich poselstw, iż od dnia 1 września r. b. respektować będzie przy imporcie do Turcji tylko takie świadectwa pochodzenia, które będą wizowane przez właściwe przedstawicielstwo wzgl. konsulatu turecki w danym kraju. Dla informacji podajemy, że siedziba konsulatu tureckiego w Polsce znajduje się w Warszawie, Plac Dąbrowskiego.

Kredyt eksportowy. W dniu 26. ub. m. odbyła się w Warszawie z udziałem przedstawiciela bankowości, Ministerstwa Skarbu, ubezpieczeń prywatnych, oraz Państwowego Instytutu Eksportowego konferencja,

mająca na celu ustalenie linii prac przygotowawczych nad zorganizowaniem w Polsce systemu gwarancji i ubezpieczeń kredytów eksportowych.

Wystawa w Barceloni (Hiszpanja). Związek Fabrykantów otrzymał od Zarządu Wystawy w Barcelonie, zaproszenie do wzięcia udziału w pierwszej po wojnie wystawie manifestacyjnej sztuki i przemysłu.

Firmy pragnące wziąć udział w wystawie, w której wystawiać będą wszystkie narody, zechcą zgłosić do Związku swoje zainteresowanie, tak abyśmy mogli reprezentacji wystawie Barcelońskiej zakomunikować jakie firmy tutejsze wystawą tą się interesują.

Oczekując ewentualnych zgłoszeń, zaznaczamy iż jesteśmy w posiadaniu prospektów wystawy.

Na Ziemiach Polski Zachodniej

„ŻYCIE GOSPODARCZE“

jest jedynym pismem broniącym skutecznie interesów przemysłu.

Wyroby firm krajowych, godnych polecenia:

Ceny ogłoszeń w dziale niniejszym wynoszą 25,— zł za 1 wiersz na rok 1927.

Aparaty i artykuły elektrotechniczne

W. Zgoła w Poznaniu, ul. Grottera 4, tel. 62-93.

Armatura

Władysław Jezierski, w Poznaniu, ul. Słowackiego 38. Przedstawiciel „SAM“ Sp. Akc. Münstermann w Katowicach.

Barwniki nietrujące

Domagalski i Ska., Poznań, św. Marcin 34 i Garncarska 8.

Bielizna

Jan Ebertowski w Poznaniu, ul. Wroniecka 6/8 tel. 2160-2825.

W. Rakowski w Poznaniu, ulica Pocztowa 1.

Czekolada

Goplana Tow. Akc. w Poznaniu, ul. św. Wawrzyńca 28.

Dezynfekcyjne środki, lyzol, kreolina

Wielkopolska Wytwórnia Chemiczna „BLASK“, Sp. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5.

Dębina starlarska, dębowe dytki

B. Bystrzycki T. A. Orzechowo.

Druki

F. K. Ziolkowski i Ska w Poznaniu, Górna Wilda 122.

Drukarnia Polska, T. A. w Poznaniu, ul. św. Marcin 70.

Drzewo

Poznańska Spółka Drzewna T. A. w Poznaniu, św. Marcin 52/53.

Fabryka krawatów, szelek, rękawiczek i chusteczek

Hałas i Kajetaniak w Poznaniu, ulica Wielka 10.

Fabryka Farb

Wielkopolska Fabryka Farb w Poznaniu, plac Wolności 17.

Gazety

Kurjer Poznański, św. Marcin 70. Oredownik Wielkopolski, ulica św. Marcin 70.

Getry (kamasze filcowe)

Poznańska Fabryka Getrów Właśc. Stefan Kałamański, Poznań, Plac Wolności 6, Telefon nr. 2135—3300.

Instalacje

W. i St. Hedinger w Poznaniu, ul. św. Marcin 26.

Konfekcja męska

Lewandowski i Ska w Poznaniu ul. Wielka 11. F. Lisiecki, Poznań, Stary Rynek 10.

Lakiery i pokosty

Wielkopolska Wytwórnia Chemiczna „BLASK“, Sp. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5.

Litograficzne druki

F. K. Ziolkowski i Ska w Poznaniu, Górna Wilda 122

Maszyny rolnicze

H. Cegielski Tow. Akc. w Poznaniu, Górna Wilda 142. Grześkowiak, Gostyń, tel. 108.

Mydła

J. i St. Stempniewicz w Poznaniu, ul. Głogowska 55.

Wielkopolska Wytwórnia Chemiczna „BLASK“, Sp. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5. H. Żak, w Poznaniu, ulica Bukowska 37.

Mydło szare (miękkie)

Wielkopolska Wytwórnia Chemiczna „BLASK“, Sp. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5.

Oleje eterycz. i esencje

Domagalski i Ska. w Poznaniu, św. Marcin 34

Opakowania i kartonaze

F. K. Ziolkowski i Ska, Poznań, Górna Wilda 122.

Perfumy

J. i St. Stempniewicz w Poznaniu, ul. Głogowska 55. Henryk Zak w Poznaniu, Bukowska 37.

Piwo

Browar Huggera w Poznaniu, ulica Półwiejska 25.

Samochody

Brzeskiauto Tow. Akc. w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 29.

Siatki druciane

A. Zwierzchowski i Ska, Fabryka lin konopnych, stalowych oraz siatek i wyrobów druczanych w Poznaniu i Czerwonaku, biura ul. Podgórna 10a tel. 4007.

Siatki żarowe

Żar Tow. Akc. w Nowym Tomysłu.

Sukna

Poznańska Fabryka Sukna w Poznaniu, Naramowice.

Sztuczny nawóz

Wielkopolska Wytwórnia Chemiczna „BLASK“, Sp. Akc. Poznań, Al. Marcinkowskiego 5.

Sruby mosiężno-toczone

W. Zgoła w Poznaniu, ul. Grottera 4, tel. 62-93.

Transport towarów

C. Hartwig, Sp. Akc. w Poznaniu, ul. Towarowa 20.

Wagony i Parowozy

H. Cegielski Tow. Akc. w Poznaniu, Górna Wilda 142.

Wiertarki

szybkobieżne słupkowe do 15 mm otworów i stalowe do 8 mm Ⓞ Tow. Akc. „Wiepofana“ Poznań, ul. Dąbrowskiego 81.

Wódki

Hartwig Kantorowicz, Tow. Akc. w Poznaniu, Grochowe Łąki 6. „Akwawit“, Tow. Akc. w Poznaniu, ulica Cieszkowskiego 5.

Zakłady Stolarskie

Zjednoczone Zakłady Stolarskie, Witajewski i Wojciechowski w Poznaniu, ul. Wybickiego 13-14

Wielkopolska Fabryka Wyrobów Papierowych Kazimierz Świerkowski

Centrala i zakłady fabr. Pleszew Wlkp. — Telefon 55

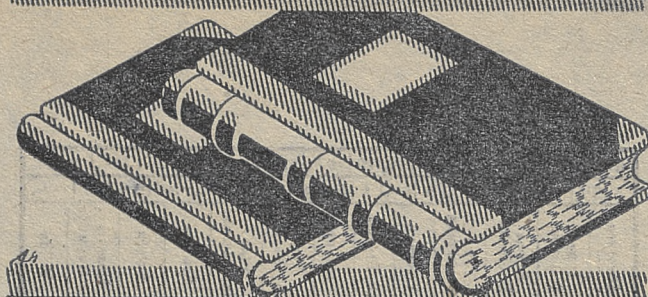
Poznań Oddziały handlowe: Bydgoszcz

W. Garbary 49 Tel. 30-64 ul. Jagiellońska 29 Tel. 14-89

Największa w kraju mechan. wytwórnia torebek i opakowań

KSIĘGI HANDLOWE

KREGLEWSKIEGO

Znaczek fabryczny

Znaczek fabryczny

PERFUMY
WODY KOŁOŃSKIE
MYDŁA

KALIA
JSTE

PRZODUJĄ w POLSCE

J. & S. Stempniewicz
WARSZAWA POZNAŃ RADOM

BENZYNY

OLEJE

BENZOL

do maszyn, do motorów, do
cylindrów maszyn parowych,
automobilowe, wulkanowe do
wywrotków, gazowe i inne.

Smary | Stałe tłuszcze
na osie | Tovitte
Asfalt - Gudron

Specjalność:

Oleje amerykańskie

„METEOR” i „VACUUM”

znane z pierwszorzędnej jakości

Wyłączna sprzedaż na Województwo Poznańskie
Benzyny błękitnej i esencji „BOYCE-ITE”
HURTOWNIA OLEJÓW SKALNYCH
L. RUCIŃSKI i ST. JANKOWSKI
Aleje Marcinkowskiego 7 Poznań Telefon 17-15 i 34-60

Browary Huggera T. A.

Poznań, ul. Półwiejska 25. Telefon 3037 i 3047.

Słodownie i fabryka lodu

polecają swoje wyborowe piwa:

Kryształ jasne (pilzeńskie) — **Specjał** ciemne (monachijskie) — **Porter**

FABRYKA SIATEK ŻAROWYCH

„**ŻAR**“ TOW.
AKC.

NOWY TOMYŚL (WOJ. POZNAŃSKIE)

Największa tego rodzaju fabryka w Polsce.
Reprezentacje we wszystkich dzielnicach
kraju oraz zagranicą. . . . EKSPORT.

Zjednoczone Zakłady Stolarskie

Poznań -- Wilda

ulica Wybickiego 13-14

Fabryka okien, drzwi
i wszelkich robót budowlanych
Architektura Wewnętrzna

Telefon 23-40

Telefon 23-40

Specjalność:

Urządzenia biurowe, składowe, bankowe

Konta bankowe:

Bank Gospodarstwa Krajowego w Poznaniu.

POZNAŃSKA FABRYKA SUKNA

T. z o. p.

POZNAŃ-NARAMOWICE

Telefon 16-19.

Telefon 16-19.

FABRYCZNY SKŁAD HURTOWY

Poznań

Stary Rynek 46/47, I. p. — Tel. 50-04.

Wyrabia materiały czysto-wełniane jak:
bostony, flausze, ulstry, ubraniowe i t. d.

Przyjmuje zamówienia na większe partje
materiałów, mundurowych, liberyjnych,

również wyrabia
wełnianą watę na kołdry.

F. Lisiecki Poznań, STARY RYNEK

Największa fabryka wykwintnej odzieży męskiej i dla chłopców

Oddział w Łodzi, ul. Piotrkowska 111
Gotowa odzież moja zastępuje zupełnie odzież miarową
Wykonanie modne i trwałe przy zużyciu jaknajlepszych dodatków

Prawdziwe tylko z powyższym prawnie
zastrzeżonym znakiem ochronnym

Bank Związku Spółek Zarobkowych

Instytucja centralna:
Poznań — Plac Wolności nr. 15.

Oddziały w kraju:

Warszawa, ulica Jasna nr. 8,
Łódź, ulica Sienkiewicza nr. 24,
Toruń, ulica Szeroka nr. 14,
Kraków, Rynek Główny nr. 19,
Bydgoszcz, Plac Teatralny nr. 4,
Lublin, Krakowskie Przedmieście nr. 45,
Radom, Plac 3 Maja,
Piotrków, Plac Kościuszki,

Kielce, ulica Sienkiewicza nr. 54,
Grudziądz, ul. Józ. Wybickiego 11/13,
Zbąszyń, ulica Marszałkowska nr. 43,
Katowice, ulica Warszawska nr. 7,
Sosnowiec, ulica 3 Maja nr. 9,
Lwów, Kopernika 4,
Wilno, ulica Mickiewicza nr. 1.
Białsko, ulica Piłsudskiego 13.

Wolne Miasto Gdańsk:
Holzmarkt 18.

Zagranicą:

Nowy York, — Union Bank of the Cooperative Societies
New-York Agency 953, Third Avenue New-York.

Paryż, — Banque de l'Union des Sociétés Cooperatives,
Succursale de Paris 82, rue Saint Lazare Paris (9-e).

Załatwia wszelkie czynności wchodzące w zakres bankowości.

Adres telegraficzny

w kraju i New-Yorku: „Zarobkowy“ w Paryżu: „Bezeteseb“.